

ТЭАРЭТЫЧНАЕ АСЭНСАВАННЕ ЭКАЛАГІЧНАГА ВЫХАВАННЯ ПАДЛЕТКАЎ – ЧЫТАЧОЎ БІБЛІЯТЭКІ

З улікам асаблівасцей падлеткавага ўзросту сфармуляваны прынцыпы дзейнасці бібліятэк па экалагічным выхаванні падрастаючага пакалення, раскрываецца іх сутнасць. Выкладзены погляды на тэхніка-эканамічныя і арганізацыйна-тэхнічныя бар'еры даступнасці экалагічнай інфармацыі.

Рост негатыўных фактараў, якія ўплываюць на стан навакольнага асяроддзя і жыццё чалавека, прыводзяць да павелічэння запатрабаванасці грамадства ў экалагічнай інфармацыі. Па гэтай прычыне неабходнасць стварэння сістэмы экалагічнага выхавання і адукацыі на дзяржаўным і грамадскім узроўнях стала відавочнай. Пэўнае месца ў названай сістэме займаюць бібліятэкі. Мэта артыкула – асэнсаваць ролю экалагічнага выхавання падлеткаў, чытачоў бібліятэкі, з тэарэтычнага пункта гледжання.

Тэарэтычнаму асэнсаванню экалагічных праблем, звязаных з выхаваннем дзяцей, садзейнічалі вывучэнне і аналіз прац педагогаў, філосафаў, сацыёлагаў, псіхолагаў, бібліятэказнаўцаў.

Прагрэсіўныя педагагічныя дзеячы ва ўсе часы высока цанілі ролю прыроды ў фарміраванні асобы, сцвярджаючы непарыўную сувязь духоўнага жыцця чалавека з прыродай. Гэтай ідэі прысвечаны працы вядомых вучоных Я.А.Каменскага, А.Гумбальта, Ж.-Ж.Русо, І.Г.Песталоцці. Асновы філасофскага спасціжэння ўзаемадзеяння чалавека з жывой і нежывой прыродай, чалавека і яго асаблівай плюралістычнай прыроды адлюстраваны ў працах вядомых вучоных-мысліцеляў У.І.Вярнадскага, Л.М.Гумілёва, М.К.Мамардашвілі, Н.М.Маісеева, М.Ф.Фёдарова, Э.Фрома, А.Швейцэра і інш.

У сучаснай навуковай літаратуры розным аспектам экалагічнага выхавання і адукацыі прысвечана значная колькасць прац даследчыкаў у розных галінах ведаў. Так, праблемы ўзаемадзеяння прыроды і культуры

асветлены ў працах філосафаў С.М.Артаноўскага, Ю.У.Брамля, Ю.М.Давыдава, Н.Б.Ігнатоўскай. Філасофскаму асэнсаванню пытанняў экалагічнага выхавання прысвечаны даследаванні Л.І.Васіленка, П.А.Вадап'янава, Ю.Ю.Галкіна, А.І.Зелянкова, С.С.Шварца і інш. Псіхалага-педагагічныя аспекты экалагічнага выхавання і адукацыі разглядаюцца ў рамках тэарэтычных канцэпцый А.Н.Захлебным, І.Д.Зверавым, Д.М.Каўтарадзэ, І.А.Калеснікавай, І.Т.Суравегінай і іншымі навукоўцамі.

Цікавае для нас уяўляюць дысертацыйныя працы беларускіх вучоных М.І.Аксюціка, З.Я.Андрыеўскай, Т.Р.Каленнікавай, Г.М.Каропы, Н.К.Катовіч, С.С.Кашлева, В.М.Мінаевай, Н.У.Самерсавай. Пытанні арганізацыі і метадычных асноў удасканалення экалага-выхаваўчага працэсу ў бібліятэцы ўзнімалі ў прафесійным друку беларускія бібліятэчнаўцы і бібліятэкары-практыкі: Л.А.Дзямешка, В.А.Сабалеўская, Н.М.Касілава, А.В.Прадзвіна і інш. [1].

Асаблівую ўвагу бібліятэкі звяртаюць на экалагічнае выхаванне і адукацыю менавіта падлеткаў. Для падлеткавага ўзросту характэрна імкненне да самастойнага вырашэння складаных філасофскіх праблем, у дзяцей гэтага ўзросту назіраецца схільнасць да фантазіравання, вымыслу. У псіхічнай сферы часта выяўляюцца прыметы эмацыянальнай няўстойлівасці: немагчымасць ваганні настрою, спалучэнне павышанай чулівасці, ранімасці ў адносінах да ўласных перажыванняў і чэрствасці, халоднасці да іншых, спалучэнне сарамлівасці і падкрэсленай развязнасці, самаўпэўненасці. Паводзіны падлетка часта бываюць непаслядоўнымі, магчымы розныя формы іх парушэння і як вынік гэтага – негатыўныя адносіны да тых, хто яго акружае [2].

Прааналізаваўшы псіхалага-ўзроставыя і чытацкія асаблівасці падлеткаў, мы прыйшлі да высновы, што экалагічная асвета, адукацыя і выхаванне сродкамі бібліятэкі павінны базіравацца на пэўных прынцыпах.

Беларуская энцыклапедыя вызначае прынцып як: 1) асноўнае, зыходнае палажэнне якой-небудзь тэорыі, вучэння, навукі і да т.п.; 2) унутранае перакананне ў чым-небудзь, пункт погляду, якія выяўляюць адносіны да рэчаіснасці, нормы паводзін і дзейнасці [3, с. 74].

Згодна з сучаснымі філасофскімі ўяўленнямі пад прынцыпамі разумеюць зыходныя пункты, перадумовы якой-небудзь тэорыі, канцэпцыі [4, с. 534–535].

У псіхалагічным слоўніку прынцып вызначаны як агульнапрынятае правіла правядзення працэдуры, асабліва навуковай [5, с. 512–514].

Такая трактоўка тэрміна “прынцып” дазваляе вызначыць суадносіны агульнапедагагічных прынцыпаў выхавання і адукацыі, напаяўняючы іх экалага-выхаваўчым сэнсам. Як вядома, да агульнапедагагічных адносяцца прынцыпы мэтанакіраванасці, сістэматычнасці і паслядоўнасці, даступнасці, уліку ўзроставых і індывідуальных асаблівасцей навучэнцаў, нагляднасці, навуковасці зместу адукацыі, сувязі адукацыі і выхавання з жыццём і інш. Гэтыя прынцыпы трэба ўлічваць у працэсе бібліятэчнага абслугоўвання.

Сярод прынцыпаў дзейнасці бібліятэк па экалагічным выхаванні падлеткаў можна вылучыць наступныя: прыродаадпаведнасці; экала-

гічнай культуры адпаведнасці; інтэграванасці працэсаў экалагічнага выхавання, экалагічнай адукацыі, экалагічнай культуры; даступнасці экаінфармацыі.

Прынцып прыродаадпаведнасці. Неабходнасць выхавання чалавека ў адпаведнасці з аб'ектыўнымі заканамернасцямі развіцця грамадства і прыроды разумелі прадстаўнікі яшчэ антычнага грамадства. Гэтыя ідэі выказваліся Дэмакрытам, Платонам, Арыстоцелем. Пазней яны распрацоўваліся Я.А.Каменскім; да іх звярталіся, абгрунтоўваючы свае педагогічныя сістэмы, Ж.-Ж.Русо, І.Г.Песталоцці, Ф.А.Дыстэрвег.

Аналіз прац вучоных сведчыць, што ідэя прыродаадпаведнасці выхавання шматаспектная. Яна ўключае: а) улік узроставых і індывідуальных асаблівасцей дзіцяці; б) ідэю выкарыстання прыроднага асяроддзя ў мэтах выхавання, арганізацыю ўзаемадзеяння дзіцяці з аб'ектамі навакольнага свету; в) адпаведнасць выхаваўчага працэсу асаблівасцям навакольнай прыроды і сацыяльнага асяроддзя, культурным традыцыям. Асэнсаванне розных трактовак гэтай ідэі дазваляе сучасным даследчыкам вылучыць у выхаванні экалагічны кампанент, які сцвярджае ў якасці ключавой ідэі гарманізацыю ўзаемаадносін чалавека з навакольным асяроддзем.

На наш погляд, менавіта прынцып прыродаадпаведнасці з'яўляецца адным з галоўных у дзейнасці бібліятэк па экалагічным выхаванні падлеткаў, які грунтуецца на навуковым разуменні прыродных і сацыяльных працэсаў у адпаведнасці з агульнымі законамі развіцця прыроды і чалавека. Інфармацыйна-бібліятэчныя рэсурсы пры пэўных умовах аб'ектыўна даюць магчымасць фарміраваць у падрастаючага пакалення імкненне да здаровага ладу жыцця, усвядоміць глабальныя праблемы чалавецтва, выхоўваць пачуццё адказнасці за стан і развіццё прыроды і грамадства.

Прынцып экалагічнай культуры адпаведнасці. Думка аб залежнасці набыцця ведаў ад вопыту людзей упершыню выказана ў працах Д.Лока, пры гэтым вызначальная роля надавалася ім выхаванню і ўмовам жыцця. Прынцып культуры адпаведнасці ў педагогіцы сфармуляваў Дыстэрвег. Ён падкрэсліваў, што ў выхаванні неабходна ўлічваць умовы, месца і час, у якіх нарадзіўся і жыве чалавек, гэта значыць усю сучасную культуру ў шырокім сэнсе слова і пэўнай краіны – радзімы дзіцяці.

Ідэі культуры адпаведнасці выхавання атрымалі новы імпульс у пачатку ХХ ст. Тым не менш у працах вучоных і практыкаў можна вылучыць шмат палажэнняў, якія ўяўляюць навуковы інтарэс з пункта гледжання сённяшніх праблем экалагічнага выхавання. Сучасная трактовка прынцыпу экалагічнай культуры адпаведнасці грунтуецца на агульначалавечых каштоўнасцях і разглядаецца з улікам асаблівасцей этнічнай і нацыянальнай культур (бытавой, фізічнай, матэрыяльнай, духоўнай, палітычнай, эканамічнай, інтэлектуальнай, маральнай і інш.).

Змест, формы і метады экалагічнага выхавання падлеткаў у бібліятэцы культуры адпаведныя. Бібліятэка ўлічвае гістарычныя традыцыі ў пэўным соцыуме, каштоўнасці нацыянальнай культуры. Экалагічныя ўяўленні славянскага язычніцтва, рэлігія абагаўлення прыроды з'яў-

ляюцца своеасаблівай інфармацыйнай сістэмай і асновай прыродакарыстання, што абумоўлівае адзінства асноватворных каштоўнасцей: прырода, род, народ, Радзіма, ураджай. Таму прынцып экалагічнай культуры адпаведнасці ў выхаванні падлеткаў увасабляе адраджэнне народных традыцый, нацыянальнай спадчыны ў адносінах да прыроды, дазваляе закрануць глыбінныя пласты народнай мудрасці, спрыяе выхаванню падлеткаў з улікам экалагічнага менталітэту беларусаў.

Прынцып інтэграванасці працэсаў экалагічнага выхавання, экалагічнай культуры, экалагічнай адукацыі. Прынцып, сфармуляваны намі, патрабуе дакладнага вызначэння сутнасці і ўзаемасувязі напрамкаў дзейнасці бібліятэкі.

Экалагічнае выхаванне ў Экалагічным энцыклапедычным слоўніку І.І.Дзедзю акрэслена як фарміраванне ў падлетка свядомага ўспрымання навакольнага прыроднага асяроддзя, перакананасці ў неабходнасці беражлівых адносін да прыроды, разумнага выкарыстання яе каштоўнасцей [6]. Мэта экалагічнага выхавання – стварэнне аптымальных умоў для развіцця ў падростаючага пакалення гарманічнага ўзаемадзеяння з прыродай, іншымі людзьмі і самім сабой. У адпаведнасці з гэтай адна з галоўных задач экалагічнага выхавання – навучыць падлеткаў прымаць экалагічна адказныя рашэнні ў галіне прыродакарыстання.

Вышэйшым узроўнем экалагічнай свядомасці з'яўляецца экалагічная культура, якая ўяўляе атрыманы ў спадчыну вопыт жыццядзейнасці чалавека ва ўзаемадзеянні з навакольным асяроддзем, садзейнічае ўстойліваму сацыяльна-эканамічнаму развіццю экалагічнай бяспекі краіны і кожнага чалавека.

Аналізуючы погляды сучасных даследчыкаў, у прыватнасці І.Д.Зверава і Л.П.Пячко, мы прыйшлі да высновы, што экалагічная культура падлетка ўяўляе сістэму, якая складаецца з трох блокаў: культура адносін падлетка да прыроды (адлюстроўвае экалагічныя веды, назапашаныя чалавецтвам); культура адносін падлетка да грамадства, іншых людзей (адлюстроўвае дзейсны пачатак асобы, прынцыпы арганізацыі дзейнасці на аснове ведання законаў прыродакарыстання і магчымых вынікаў сваіх паводзін для іншых людзей); культура адносін да самога сябе (адлюстроўвае асаблівасці ўнутранага свету падлетка, яго асабістую пазіцыю і магчымасць самастойна прымаць рашэнні, наяўнасць перакананняў у станоўчых адносінах да прыроднага асяроддзя). Толькі пры ўмове ўсведамлення неабходнасці спалучэння гэтых блокаў можна меркаваць аб экалагічнай культуры падлеткаў, культуры, якая рэгулюе ўзаемадзеянне з навакольным асяроддзем [7; 8].

Асноўным механізмам фарміравання экалагічнай культуры падлеткаў з'яўляецца экалагічная адукацыя. На думку К.С.Фарыно, экалагічная адукацыя ўяўляе сістэму сацыяльных нормаў, правіл, ведаў і ўменняў, накіраваных на забеспячэнне надзённых інтарэсаў чалавека ў біясферы [9]. У сістэме экалагічнай адукацыі падлеткаў мы вылучаем такія кампаненты, як навуковы, нарматыўны і каштоўнасны. Яны знаходзяцца ў пастаянным ўзаемадзеянні.

Навуковы кампанент складае тэарэтычную і метадалагічную аснову ў распрацоўцы стратэгіі ўзаемадзеяння падлетка з навакольным асяроддзем, у пошуках шляхоў вырашэння экалагічных супярэчнасцей.

Нарматыўны кампанент раскрываецца ў сістэме маральных, прававых і эстэтычных прынцыпаў, а таксама нормаў і правіл экалагічнага характару, якія вызначаюць адносіны падлетка да навакольнага асяроддзя, рэсурсаў.

Каштоўнасны кампанент экалагічнай адукацыі падлеткаў уяўляюць ідэалы і мэты, у адпаведнасці з якімі прырода разглядаецца як універсальная каштоўнасць, як самакаштоўнасць. Гэты кампанент арыентуе падлеткаў на пераадоленне спажывецкай пазіцыі ў адносінах да навакольнага асяроддзя.

Такім чынам, акрэсленыя напрамкі дзейнасці бібліятэк: экалагічнае выхаванне, экалагічная культура, экалагічная адукацыя – па сваёй сутнасці і змесце роднасныя і ўплываюць адзін на аднаго. Прынцып іх адзінства патрабуе ад бібліятэк вырашэння наступных задач:

– выхавання ў падрастаючага пакалення разумення шматбаковай каштоўнасці прыроды як крыніцы матэрыяльнай і духоўнай сілы грамадства, кожнага чалавека;

– фарміравання інфармацыйнай культуры асобы падлетка, навыкаў самаадукацыі;

– садзейнічання засваенню падлеткамі асноўных паняццяў і навуковых фактаў аб прыродзе;

– развіцця асобасных якасцей падлеткаў, якія вызначаюцца экалагічнай культурай; яна ўключае самапавагу, упэўненасць у сабе, свабоду ў выбары дзейнасці, пачуццё адказнасці за свае правы і ўчынкi.

Рэалізацыі гэтых задач спрыяюць сацыяльна-культурныя праекты, якія распрацоўваюць і ў якіх актыўна ўдзельнічаюць бібліятэкі. У беларускім грамадстве дзейнічаюць звыш чатырохсот праектаў і мэтавых праграм, у аснове якіх – ідэалогія, духоўнае адраджэнне, прававое забеспячэнне, экалогія. Гэта даволі эфектыўная форма работы ў рашэнні многіх надзённых экалагічных праблем грамадства. Яны ахопліваюць цэлы комплекс дзейнасці па распаўсюджванні экалагічных ведаў сярод розных груп насельніцтва, асабліва падлеткаў, і накіраваны на аб'яднанне ў працы афіцыйных і дабрачынных арганізацый, грамадскіх рухаў, прававых устаноў, сродкаў масавай інфармацыі. Бібліятэка забяспечвае выкананне гэтых праграм і праектаў інфармацыйна-дакументнымі рэсурсамі, інавацыйнымі тэхналогіямі ў галіне выхаваўчай дзейнасці. Заслугоўваюць увагі такія праграмы, як “Жыццё патрабуе міласэрнасці” (Нацыянальная бібліятэка Беларусі), “Міласэрнасць” (бібліятэкі Мінскай вобласці), “Мы разам. Мы патрэбны адзін аднаму” (бібліятэкі г. Мінска), “Дабрыня” (бібліятэкі Светлагорскага раёна Гомельскай вобласці), “Экас” (Барысаўская гарадская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма), “Бібліятэка і экалогія” (Лельчыцкая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма), “Экалогія і здароўе чалавека” (Рэчыцкая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма), “Экалогія і падлетак” (Карэліцкая раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма) [10].

Прынцып даступнасці экалагічнай інфармацыі. Даступнасць інфармацыі – гэта не толькі каштоўнасць інфармацыйнай дзейнасці, яна прызнана адной з важнейшых каштоўнасцей сучаснай цывілізацыі. Гэта каштоўнасць адлюстравана ў заканадаўстве шэрага краін, у тым ліку Беларусі.

Важным палажэннем закона РБ “Аб бібліятэчнай справе” з’яўляецца забеспячэнне свабоды доступу да інфармацыі, якая ва ўсім свеце прызнаецца адкрытай і не ўяўляе дзяржаўнай або камерцыйнай тайны. Гэта адносіцца перш за ўсё да інфармацыі, якая знаходзіцца ў дзяржаўных інфармацыйных рэсурсах. Яны прызнаюцца адкрытымі і агульнадаступнымі. Становіцца даступнай інфармацыя аб заканадаўчых і іншых нарматыўных актах, надзвычайных сітуацыях, аб дзейнасці органаў дзяржаўнай улады і мясцовага самакіравання, а таксама экалагічная і іншая, якую ўладныя структуры абавязаны даваць бясплатна.

Але ж на працягу ўсёй гісторыі чалавецтва на шляху свабоды доступу да інфармацыі існуюць бар’еры даступнасці інфармацыі. Адным з такіх бар’ераў з’яўляецца праблема каштоўнаснай ідэнтыфікацыі экалагічнай інфармацыі. Зыходзячы з каштоўнасных устаноў асобы падлетка, бібліятэкі як сацыяльнага інстытута, дзяржавы, некаторыя кнігі па экалогіі, дакументы экалагічнай накіраванасці прызнаюцца каштоўнымі, іншыя – шкоднымі для карыстальніка, і на гэтай падставе адны прапагандуюцца, іншыя выключаюцца ці проста не даюцца для карыстання. Яскравы прыклад таму – аварыя на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі, вынікі якой падаюць даволі сумную карціну развіцця экасферы, пагаршэння здароўя, працягласці жыцця людзей, што знаходзяцца пад уздзеяннем радыеактыўнага забруджвання. Для паспяховага пераадолення названых з’яў неабходна экалагічная інфармацыя, якая ў пэўны час замоўчвалася.

Разам з тым праблема каштоўнаснай ідэнтыфікацыі інфармацыі мае і іншы аспект, які сёння з’яўляецца актуальным для бібліятэкі. Вялікі аб’ём экаінфармацыі не дазваляе ніводнай бібліятэцы ўсё збіраць. Таму актуальнай выступае праблема адбору экалагічнай інфармацыі.

Але перад бібліятэкамі ўзнікае пытанне аб патрэбе для нашчадкаў той ці іншай інфармацыі па экалогіі. Супярэчнасць паміж культураахоўчай функцыяй бібліятэк і абмежаванымі магчымасцямі захоўвання аб’ёмаў экалагічнай інфармацыі, якія пастаянна павялічваюцца, можна вырашыць пры ўмове мініяцюрызацыі носьбітаў інфармацыі, пастаяннага тэхніка-тэхналагічнага абнаўлення бібліятэк з тым, каб сукупная памяць чалавецтва ўключала ўсю інфармацыю (і тую, якая ўяўляецца найбольш актуальнай, і тую, якая сёння ўспрымаецца як нязначная).

Акрамя разгледжанага вышэй каштоўнаснага бар’еру даступнасці экалагічнай інфармацыі, існуе шмат іншых. У слоўніку С.І.Ожэгава тэрмін даступнасці вызначаны ў наступных аспектах: прасторавы, фізічны, сацыяльны, псіхалагічны, камунікатыўны [11]. Разгледзім, як парушаецца даступнасць экаінфармацыі з пункта гледжання кожнага з азначаных у слоўніку аспектаў.

Бібліятэка з яе інфармацыйнымі рэсурсамі па экалогіі становіцца фізічна недаступнай з-за таго, што не можа сябе падаць. Напрыклад, яе цяжка

знайсці ў вялікім будынку якой-небудзь арганізацыі. Калі б бібліятэкары падумалі аб карыстальніках і аб сваім іміджы таксама, то на ўваходзе ў будынак маглі б размясціць рэкламу, устанавіць паказальнікі і да т.п.

Акрамя фізічнага бар'еру даступнасці будынка, памяшкання, могуць быць бар'еры доступу да экалагічнай выставы (нязручнае для карыстальнікаў размяшчэнне), фонду па экалогіі (у тым ліку з-за асцярогі згубы кніг), экалагічных баз даных і інш.

Вельмі актуальны ў цяперашні час сацыяльны аспект даступнасці экаінфармацыі. Многія падлеткі па матэрыяльных прычынах пазбаўлены магчымасці карыстацца інтэрнетам ці абмежавана карыстаюцца ім. Сацыяльная недаступнасць звязана і з нязручным для падлеткаў рэжымам работы, часам правядзення прэзентацый, мерапрыемстваў экалагічнай тэматыкі. Станоўчай з'явай стала зацвярджэнне Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь палажэнняў Орхускай канвенцыі і стварэнне Орхускіх цэнтраў (цэнтраў інфармавання насельніцтва, ствараемых у адпаведнасці з Канцэпцыяй аб доступе да інфармацыі, удзеле грамадскасці ў працэсе прыняцця рашэнняў і доступе да правасуддзя па пытаннях, якія тычацца навакольнага асяроддзя).

Бар'ерам да атрымання падлеткамі экалагічнай інфармацыі могуць стаць грубасць бібліятэкара, яго нежаданне весці дыялог з карыстальнікам, каб высветліць нюансы яго запыту, пракансультаваць аб магчымасцях інфармацыйнай службы, інфармацыйных рэсурсах па экалогіі (камунікатыўны бар'ер), а таксама семантычныя, моўныя бар'еры камунікацыі.

Прычынамі недаступнасці экаінфармацыі могуць быць складаны для падлетка, неадпаведны яго ўзроўню ведаў, тэзаўрусу тэкст, складаная для разумення карціна мастака (псіхалагічны бар'ер). У гэтым выпадку важныя тлумачэнне бібліятэкара, прадастаўленне падлетку блізкага па змесце, але менш складанага па выкладанні тэксту.

Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на тэхніка-эканамічныя і арганізацыйна-тэхналагічныя бар'еры даступнасці экалагічнай інфармацыі. Сучасная дзейнасць бібліятэкі патрабуе даволі значных фінансавых затрат на закупку тэхнічных сродкаў і абсталявання, каб аказваць паслугі інтэрнета, капіравання, CD-ROM і інш., не ва ўсіх бібліятэках гэтыя сродкі маюцца, што стварае бар'ер даступнасці інфармацыі.

Але найбольш масавымі перашкодамі доступу падростаючага пакалення да экаінфармацыі з'яўляюцца арганізацыйна-тэхналагічныя, якія адлюстроўваюцца ў невыкананні запытаў карыстальнікаў, што звязана як з аб'ектыўнымі праблемамі пошуку інфармацыі, так і нізкай кваліфікацыяй бібліятэчнага персаналу па праблемах экалогіі [12].

На наш погляд, прынцыпы дзейнасці бібліятэкі па экалагічным выхаванні падлеткаў утрымліваюць асноўныя патрабаванні да іх бібліятэчнага абслугоўвання. Апора на гэтыя прынцыпы, асэнсаванне і пошук шляхоў вырашэння праблем каштоўнаснай ідэнтыфікацыі інфармацыі па экалогіі дазваляць павысіць узровень экалагічнай культуры насельніцтва, садзейнічаць развіццю і ўкараненню прыродаахоўчых тэхналогій, што, у сваю чаргу, паспрыяе стабілізацыі працэсаў матэрыяльнага і духоўнага жыцця грамадства.

1. *Какшинская, О.А.* К вопросу об экологическом воспитании детей / О.А.Какшинская // *Веснік адукацыі.* – 2006. – № 3. – С. 34–41.
2. *Какшинская, О.А.* Подросток-читатель библиотеки как объект экологического воспитания / О.А.Какшинская // *Вестник молодежного научного общества.* – 2004. – № 3. – С. 36–38.
3. *Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.].* – Мн.: БелЭн, 2004. – Т. 18. Кн. 1: Дадатак. – С. 56.
4. *Философский энциклопедический словарь / ред-сост.: Е.Ф.Губский [и др.].* – М.: Инфра-М, 2003. – С. 534–535.
5. *Юрчук, В.В.* Современный словарь по психологии / В.В.Юрчук. – Мн.: Современное слово, 1998. – 768 с.
6. *Дедю, И.И.* Экологический энциклопедический словарь / И.И.Дедю / [предисл. В.Д.Фёдорова]. – Кишинёв: Гл. ред. Молд. сов. энцикл., 1989. – 406 с.
7. *Зверев, И.Д.* Экология в школьном обучении: новый аспект образования / И.Д.Зверев. – М.: Знание, 1980. – С. 10.
8. *Экологическое и эстетическое воспитание школьников / под ред. Л.П.Печко.* – М.: Педагогика, 1984. – 136 с.
9. *Фарино, К.С.* Система экологического образования и воспитания в Республике Беларусь / К.С.Фарино // *Адукацыя і выхаванне.* – 2004. – № 1. – С. 6–10.
10. *Дзямешка, Л.А.* Бібліятэка і экалогія: па матэрыялах рэспубліканскага агляду-конкурсу / Л.А.Дзямешка, Н.М.Касілава, В.А.Сабалеўская; Нац. б-ка Беларусі. – Мн., 2001. – 84 с.
11. *Ожегов, С.И.* Словарь русского языка / С.И.Ожегов; под ред. Н.Ю.Шведовой. – 18-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 797 с.
12. *Дворкина, М.Я.* Информационное обслуживание: социокультурный подход / М.Я.Дворкина. – М.: Профиздат, 2001. – 112 с.

